

Elintarvikemarkkinauvaluululu
Livsmedelsmarknadsombudsmannen
The Food Market Ombudsman

Elintarvikemarkkinauvaluululu luimintakertomus 2022

**Elintarvikemarkkinavaltuutettu
Livsmedelsmarknadsombudsmannen
The Food Market Ombudsman**

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto / PL 200 / 00027 RUOKAVIRASTO

Livsmedelsmarknadsombudsmannens byrå / PB 200 / 00027 LIVSMEDELSVERKET

The Office of the Food Market Ombudsman / P.O. Box 200 / FI-00027 FINNISH FOOD AUTHORITY, FINLAND

+358 29 520 55 33 / etmv@etmv.fi

 Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto - The Office of the Food Market Ombudsman @ETMV_toimisto

Sisältö

1 Johdon katsaus	1
2 Vaikuttavuus	2
2.1 Elintarvikemarkkinavaltuutetun tehtävät	2
2.2 Elintarvikeketjun kustannuskriisi	3
2.3 Kansainvälinen yhteistyö	5
2.4 Elintarvikemarkkinavaltuutetun antamat ohjeistukset, suositukset ja ehdotukset	8
2.5 Tapahtumat	10
3 Toiminnallinen tuloksellisuus ja tehokkuus sekä henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen	12
3.1 Henkisten voimavarojen hallinta	12
3.2 Työhyvinvointi ja kehittäminen	13
3.3 Toiminnan kustannukset ja määrärahojen käyttö	13
4 Tuotokset ja laadunhallinta	14
4.1 Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistossa vireille tulleet ja käsitellyt asiat vuosina 2020-2022	14
4.2 Viestintä	19
4.3 Esiintymiset, tapaamiset ja vierailut	20
4.4 Asiantuntijajäsenyydet	22

1 Johdon katsaus

Vuosi 2022 oli elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston kolmas kokonainen toimintavuosi. Päätynyt vuosi on ollut monella tapaa poikkeuksellinen. Vuoden 2021 syksyllä kärjistynyt alkutuotannon kannattavuus- ja kustannuskriisi laajeni Venäjän 24.2.2022 aloittaman hyökkäyssodan johdosta koko elintarviketjua koskevaksi moniulotteiseksi kriisiksi. Kriisi työllisti elintarvikemarkkinavaltuutettua toimintavuoden aikana lukuisin eri tavoin. Valtuutettu keskittyi hyvässä yhteistyössä ketjun keskeisten toimijoiden kanssa etsimään ratkaisuja kriisiin. Yhteistyö edesauttoi muun muassa sitä, että kauppa suostui avaamaan hintaneuvottelut kevättalvella 2022. Valtuutettu on omalla toiminnallaan pyrkinyt helpottamaan osapuolten vuoropuhelua ja kannustanut näitä yhteistyöhön.

Koronapandemian hellitettyä otettaan yhteiskunnasta paranivat myös elintarvikemarkkinavaltuutetun tosiasialliset mahdollisuudet edistää toimivampia elintarvikemarkkinoita ja hyviä liiketapoja. Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston toimintavuoden 2022 aikana toteuttamia toimenpiteitä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin tässä toimintakertomuksessa.

Valtuutetun toimisto panosti toimintavuoden aikana vahvasti elintarvikemarkkinalainsäädännön ja valtuutetun tunnettuuden kasvattamiseen. Samoin jalkauduttiin tehokkaasti toimintakentälle. Alan toimijoita tavattiin pääosin näiden kotikentillä ja toiminta-alueilla. Toimisto muun ohella osallistui kesällä valtakunnalliseen Farmari 2022 tapahtumaan osana maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan yhteistä osastoa. Tuottaja- ja yritysvierailuja toteutettiin mahdollisuuksien mukaan. Yhteistyötä alueellisten ELY-keskusten kanssa jatkettiin muun muassa vierailuiden muodossa Satakuntaan ja Etelä-Pohjanmaalle.

Sidosryhmäyhteistyötä vahvistettiin ja kehitettiin kaikkien keskeisten etujärjestöjen, mutta myös pienempien toimijoiden kanssa. Yhteistyö on toiminut mallikkaasti. Valtuutettu on esiintynyt ja vierailut useissa sidosryhmätilaisuuksissa, ja esitellyt toimintaansa lukuisilla eri foorumeilla. Sidosryhmäyhteistyön kautta on ollut hyvät mahdollisuudet tavata alan toimijoita, kuten tuottajia, joihin on pidetty yhteyksiä resurssien puitteissa muutenkin.

Syvällinen perehtyminen päivittäistavarakauppaan aloitettiin kevättalvella S-ryhmän osalta. Toimintavuoden aikana ehdittiin tutustua ja vieraila suurimmassa osassa alueellisia osuuskauppoja, loppujen osuuskauppojen ja muiden kaupparyhmien jäädessä tulevalle vuodelle. Vierailut ovat osoittaneet äärimmäisen hyödyllisiksi. Ne ovat osoittaneet alueellisten erojen ja erityispiirteiden huomioimisen tärkeyttä, minkä lisäksi niiden kautta on saatu paljon tietoa paikallisista toimijoista sekä muun muassa alueellisista hankinnoista.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto on antanut vuoden 2022 aikana elintarvikemarkkinoihin ja elintarvikemarkkinalainsäädäntöön liittyvää ohjeistusta. Ohjeistuksella on pyritty muun ohella helpottamaan toimenpidepyyntöjen tekemistä valtuutetulle. Varsinaisten toimenpidepyyntöjen vähäisyyden vastapainona valtuutettu on itse oma-aloitteisesti selvittänyt lukuisia markkinoilla ilmenneitä mahdollisia epäkohtia ja neuvonut eri tavoin alan toimijoita hyvistä liiketavoista ja selvittänyt poikkeuksellisen haasteellisen lainsäädännön sisältöä.

Suosituksilla ja ehdotuksella puolestaan on tarjottu välineitä alan toimijoiden käyttöön. Saadun palautteen perusteella nämä on koettu hyödylliseksi. Toimintavuoden aikana on jatkettu edelleen selvityksiä koskien anonyymiä yhteydenottokanavaa.

Kansainvälinen yhteistyö niin pohjoismaisella kuin etenkin EU-tasolla on lähtenyt käyntiin vaihtelevasti. EU-tason yhteistyössä on osallistuttu aktiivisesti komission koordinoimiin tapaamisiin. Valtuutetun toimisto on myös oma-aloitteisesti ollut yhteyksissä komissioon ja muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisiin valvontaviranomaisiin. Keskustelut eri viranomaisten kanssa ovat olleet hyödyllisiä ja osoittaneet, että vaikka jäsenvaltiokohtaiset erot lainsäädännöissä ovat suuria, ovat itse haasteet markkinoilla pitkälti yhteneväisiä. Viranomaisyhteistyötä on syvennetty myös kotimaassa.

2 Vaikuttavuus

2.1 Elintarvikemarkkinavaltuutetun tehtävät

Elintarvikemarkkinavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, joka toimii elintarvikemarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi ja hyvien liike tapojen vastaisten käytäntöjen estämiseksi. Valtuutettu toimii maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu antaa elintarvikeketjuun liittyviä suosituksia, lausuntoja ja ehdotuksia, sekä tiedottaa ja neuvoo elintarvikeketjun toimijoita hyvistä liike tavoista. Valtuutettu valvoo laissa säädettyjen vaatimusten ja kieltojen noudattamista. Tehtäviin kuuluvat elintarvikeketjussa esiintyvien sopimusehtojen ja käytäntöjen sekä hyvien liike tapojen mukaisten menettelyjen valvonta. Valtuutettu toimii erityisesti asioissa, joilla on elintarvikeketjun toimivuuden kannalta huomattavaa merkitystä tai joissa voidaan olettaa yleisimmin esiintyvän huomattavia ongelmia.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun loppuvuodesta 2022 toteuttaman kyselyn perusteella suurin osa kyselyyn vastanneista elintarvikeketjun toimijoista tietää, että Suomessa on elintarvikemarkkinavaltuutettu. Vastaavasti noin puolet vastaajista ilmoitti tietävänsä ainakin jotain siitä, mitä elintarvikemarkkinavaltuutettu tekee. Valtaosa vastaajasta ilmoitti myös tietävänsä, että Suomessa on elintarvikemarkkinalaki. Lain uudistus ja sen sisältö tunnettiin jo selvästi heikommin. Merkittävä osa vastaajista kuitenkin koki, että laki on vaikuttanut elintarvikeketjun toimintaan myönteisesti.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu

- neuvoo, ohjeistaa ja tiedottaa alan toimijoita hyvistä liike tavoista
- valvoo elintarvikemarkkinalainsäädännön noudattamista
- selvittää alan toimintatapoja ja käytäntöjä ja perustaa toimintansa tutkittuun tietoon
- rakentaa luottamusta ja edistää sovintoa alan toimijoiden kesken
- viestii aktiivisesti ja osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun
- kehittää toimistonsa toimintatapoja
- kehittää ja laajentaa viranomaisyhteistyötä Suomessa ja Euroopan unionissa

Elintarvikemarkkinavaltuutettuna toimii oikeustieteen tohtori ja varatuomari **Olli Wikberg**.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu Olli Wikberg

2.2 Elintarvikeketjun kustannuskriisi

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuotantokustannukset nousivat poikkeuksellisen nopeasti syksystä 2021 lähtien. Maatalouden tuottajahinnat eivät kuitenkaan nousseet kohonneita kustannuksia vastaavasti, mikä on aiheuttanut vakavia kannattavuusongelmia etenkin alkutuotannossa. Myös elintarvikeketjun muut toimijat ovat kohdanneet poikkeuksellisen suuria kustannusnousuja. Kustannuskriisi on herättänyt voimakasta keskustelua, ja siihen on pyritty etsimään ratkaisuja useiden eri tahojen toimesta.

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry ja Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f. järjestivät marraskuussa 2021 Helsingin Narinkkatorilla mielenilmauksen maatalouden kannattavuuskriisin vuoksi. Valtuutettu kutsui tilaisuudessa järjestetyn paneelin jälkeen koolle elintarvikealan keskeisistä toimijoista muodostetun työryhmän neuvottelemaan kustannuskriisin mahdollisista ratkaisuvaihtoehdoista. Ryhmä kokoontui valtuutetun johdolla ensimmäisen kerran yhteiseen kokoukseen Säätytalolle joulukuussa 2021.

Työryhmän tavoitteena on vahvistaa ruokaketjun yhteistyötä ja etsiä keinoja kannattavuustilanteen parantamiseksi muun muassa käymällä keskustelua yhteisen tilannekuvan luomiseksi ja vahvistamalla ruokaketjun toimijoiden välistä yhteistyötä sekä luottamusta.

Työryhmään kuuluvat edellä mainittujen MTK:n ja SLC:n lisäksi Elintarviketeollisuusliitto ry ja Päivittäistavarakauppa ry.

Työryhmän kokoonpanoksi on muodostunut

- Olli Wikberg, elintarvikemarkkinavaltuutettu (ETMV)
- Rikard Korkman, ombudsman, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund r.f. (SLC)
- Mikko Käkelä, toimitusjohtaja, Elintarviketeollisuusliitto ry (ETL)
- Kari Luoto, toimitusjohtaja, Päivittäistavarakauppa ry (PTY)
- Jyrki Wallin, toiminnanjohtaja, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto (MTK)

Työryhmä kokoontui vuoden 2022 aikana seitsemän kertaa. Työryhmän kokouksissa on kuultu ulkopuolisia asiantuntijoita. Työryhmä teetti REINU econ Oy:ltä tilatun Elintarvikeketjun sopimusrakenteet -selvityksen, joka julkistettiin Helsingin yliopistolla 3.3.2022. Selvityksen rahoittivat PTY, ETL, MTK ja SLC.

Selvityksen pohjalta elintarvikemarkkinavaltuutettu antoi elokuussa kaksi suositusta, joita seurasi lokakuussa annettu ehdotus kustannusindeksien rakentamiseksi elintarvikealalle. Suosituksia ja ehdotusta on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin jäljempänä alkaen sivulta 7.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu on vuoden 2022 aikana osallistunut aktiivisesti kustannuskriisistä käytyyn keskusteluun ja pitänyt jatkuvasti yllä yhteyksiä elintarvikeketjun eri toimijoihin. Käytyjen keskustelujen ja tapaamisten perusteella valtuutetulla on ollut mahdollista saada ketjun toiminnan kannalta arvokasta, päivitettyä tietoa tilanteen kehittymisestä sekä kokonaisuutena että yksittäisten tahojen näkökulmasta. Valtuutettu on neuvonut osapuolia ja kannustanut kaikkia tahoja avoimeen ja rakentavaan vuoropuheluun. Lisäksi valtuutettu on voinut arvioida ketjun toimintaa poikkeusolosuhteissa ja eri osapuolten halukkuutta ja mahdollisuuksia reagoida muun muassa kustannusnousuihin.

2.3 Kansainvälinen yhteistyö

Euroopan unionin tason yhteistyö

Elintarvikemarkkinavaltuutettu toimii Euroopan unionin hyvän kauppataivan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa annetun direktiivin (EU) 2019/633 (jäljempänä kauppatapadirektiivi) mukaisena valvontaviranomaisena Suomessa. Itsenäisenä ja riippumattomana viranomaisena ETMV:n tehtävänä on varmistaa kauppatapadirektiivissä säädettyjen kieltojen tehokas täytäntöönpanon valvonta Suomessa.

Kauppatapadirektiivi velvoittaa Euroopan komissiota ja jäsenvaltioiden valvontaviranomaisia tekemään tiivistä yhteistyötä. Siten voidaan varmistaa yhteinen lähestymistapa direktiivissä vahvistettujen sääntöjen soveltamiseen. Direktiivi korostaa erityisesti jäsenvaltioiden velvollisuutta tarjota toisilleen vastavuoroista apua esimerkiksi jakamalla tietoja ja avustamalla tutkimuksissa, joilla on valtioiden rajat ylittävä ulottuvuus.

Edistääkseen täytäntöönpanon tehokasta valvontaa komissio on kauppatapadirektiivin perusteella velvoitettu olemaan apuna järjestämässä jäsenvaltioiden valvontaviranomaisten välisiä säännöllisiä kokouksia, joissa on mahdollista jakaa direktiivin säännösten soveltamisen kannalta asiaankuuluvia tietoja, parhaita käytäntöjä, tietoja uusimmasta kehityksestä, valvontakäytäntöjä ja suosituksia. Tietojenvaihdon helpottamiseksi komissio on perustanut julkisen verkkosivuston¹, jossa on kansallisia valvontaviranomaisia koskevia viittauksia sekä tietoa kansallisista toimenpiteistä.

Kauppatapadirektiivi velvoittaa jäsenvaltioiden valvontaviranomaisia kokoontumaan vähintään kerran vuodessa keskustelemaan direktiivin soveltamisesta komissiolle laadittavien vuosikertomusten pohjalta. Euroopan komission maatalouden ja maaseudun kehittämisen pääosaston (DG Agriculture and Rural Development) UTP-yksikkö (Unit E1 – Governance of the agri-food markets) käynnisti valvontaviranomaisten välisen yhteistyön vuonna 2022. Se kutsui viranomaisten edustajista koostuvan asiantuntijaverkoston ensimmäiseen tapaamiseen kesäkuussa 2022. Tapaaminen toteutettiin etätapaamisena, johon myös ETMV osallistui.

Kesäkuun tapaamista seurasi syyskuussa Brysselissä komission tiloissa järjestetty valvontaviranomaisten johtajien ensimmäinen yhteinen tapaaminen, joka puolestaan toteutettiin hybriditapaamisena. Elintarvikemarkkinavaltuutettu osallistui tapaamiseen paikan päällä komissiossa useimpien eurooppalaisten kollegoiden ohella. Tapaamisessa valvontaviranomaiset keskustelivat muun ohella parhaista käytännöistä, tapauksista ja viimeisimmästä kehityksestä maataloustuote- ja elintarvikeketjussa esiintyvien hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen alalla. Käytännössä

keskustelu kansallisista tapauksista ja niitä koskevista mahdollisista päätöksistä on ollut haasteellista, koska varsinaiset päätökset ovat useimmiten saatavilla vain kansallisilla kielillä. Lisäksi päätöksistä ei ainakaan toistaiseksi ole olemassa yhteistä tietokantaa.

Lokakuussa asiantuntijaverkosto tapasi kolmannen kerran ja myös ETMV osallistui tapaamiseen. Tapaaminen järjestettiin etätapaamisena. Tapaamisessa käytiin läpi muun muassa eri tahojen toteuttamista kyselyistä saatuja tuloksia. Komission edustajat kertoivat osallistujille suunnitteilla olevista tutkimuksista koskien muun muassa maito- ja hevi-sektoria.

Komissio tarjoaa ja ylläpitää alustaa verkossa tietojenvaihtotarkoitukseen ja yhteydenpitoon. Jäsenvaltioiden valvontaviranomaiset ovat vuoden 2022 aikana hyödyntäneet komission tarjoamia mahdollisuuksia ja olleet yhteyksissä toisiinsa ja komissioon etenkin direktiivin säännösten tulkintaan koskeissa kysymyksissä.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu on aktiivisesti osallistunut keskusteluihin EU-tasolla komission ja muiden jäsenvaltioiden viranomaisten kanssa. ETMV on vuoden 2022 aikana keskustellut useaan otteeseen komission kanssa direktiivin tulkintaan liittyvistä kysymyksistä ja pyytänyt komissiolta tulkinta-apua epäselviä säännöksiä koskeissa kysymyksissä. Yhteistyö komission ja sen virkamiesten kanssa on toiminut hyvin.

Euroopan komission tehtävänä on valvoa kauppatapadirektiivin täytäntöönpanoa jäsenvaltioissa. Lisäksi komission tehtävänä on arvioida direktiivin tehokkuutta. Tämän mahdollistamiseksi jäsenvaltioiden valvontaviranomaisten on toimitettava komissiolle vuotuinen kertomus, jossa on tarpeen mukaan annettava määrällisiä ja laadullisia tietoja valituksista tutkimuksista ja tehdyistä päätöksistä. ETMV täytti oman vuotta 2021 koskevan raportointiveloitteensa toimittamalla edellä mainitut tiedot vuoden 2022 alussa.

Vierailu Euroopan Talous- ja sosiaalikomiteassa 21.9.2022. Kuvassa Andreas Thurner (vas.), Tiina Vyyryläinen, Olli Wikberg, Simo Tiainen ja Branko Ravnik.

Pohjoismainen yhteistyö

Elintarvikemarkkinavaltuutettu on vuonna 2022 jatkanut yhteyksien luomista yksittäisten jäsenvaltioiden toimivaltaisiin valvontaviranomaisiin. Yhteyksien luominen aloitettiin pohjoismaisella tasolla jo vuonna 2021. Syksyllä 2021 käynnistyneet keskustelut Ruotsin valvontaviranomaisena toimivan kilpailuviranomaisen (Konkurrensverket) kanssa

johtivat ensimmäiseen yhteiseen tapaamiseen tammikuussa 2022. Tapaamisessa, joka oli koronatilanteesta johtuen pidettävä etänä, elintarvikemarkkinavaltuutetun ja Konkurrensverketin henkilöstö tutustuivat toisiinsa. Lisäksi muun ohella käytiin läpi kummankin viranomaisen toimivaltuuksia ja keskusteltiin yleisellä tasolla käytännön kokemuksista.

Keskustelujen perusteella valvontaviranomaisia ovat työllistäneet pitkälti samanlaiset kysymykset. Etenkin lainsäädännön soveltamisalaa ja maksuaikoja koskevat kysymykset ovat nousseet keskusteluissa selvästi esille. Tammikuun etätapaamista seurasi toukokuun alussa Tukholmassa järjestetty lähitapaaminen, jonne isäntämaan edustajat olivat kutsuneet muiden pohjoismaiden valvontaviranomaisten edustajat. Kaksipäiväiseen tapaamiseen osallistuivat Ruotsin Konkurrensverketin Enheten för Otillbörliga Handelsmetoder -yksikön henkilöstön lisäksi Norjan Dagligvaretilsynetin ja Tanskan Konkurrence- og Forbrugerstyrelsenin hyvien kauppatapojen noudattamista valvovan yksikön virkamiehiä. Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto osallistui tapaamiseen neljän henkilön voimin.

Tapaamisessa viranomaiset esittelivät omaa toimintaansa ja kansallisia lainsäädäntöjä. Esitysten pääpaino oli erityisesti siinä, miten kansalliset lait erosivat kauppatapadirektiivistä. Muissa keskusteluissa keskityttiin erityisesti direktiiviä koskeviin viestintästrategioihin, rajat ylittävien valvontatapausten koordinointiin ja toimivaltakysymyksiin, viranomaislähtöisen markkinatutkimuksen toteuttamiseen sekä päivittäistavara- ja elintarviketuotteen verkostoyhtiöiden ja osuuskuntamuotoisten toimijoiden valvontaan.

Tapaamisen ohjelma oli suunniteltu tarjoamaan uusia näkökulmia erityisesti epäselvyyttä aiheuttaneisiin kysymyksiin. Toimivaltaiset viranomaiset esittelivät alustuksissaan käytännössä ratkaistavana olevia tai jo ratkaistuja valvontasioita. Tapaamisen tarkoituksena oli myös valmistautua komission koordinoiman yhteistyön alkamiseen. Osallistujat kokivat pohjoismaisen yhteistyön yleisesti mielekkääksi. Yhteistyöllä nähtiin olevan läheisiä yhtymäkohtia vastaavaan yhteistyöhön kilpailuoikeuden parissa, jonka todettiin toimineen hyvin.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu osallistui syksyllä 2022 yhdessä Ruokaviraston lakimiesten kanssa pohjoismaisten elintarvikelakimiesten vuosittaiseen tapaamiseen, Nordisk juristkonferenssiin. Kaksipäiväinen tilaisuus järjestettiin Uppsalassa.

SUOMI - FINLAND

televisio

JREY

Floor 10:34

2.4 Elintarvikemarkkinavaltuutetun antamat ohjeistukset, suositukset ja ehdotukset

Ohjeistukset

Elintarvikemarkkinavaltuutettu julkaisi vuonna 2022 kaksi ohjeistusta. Toinen ohjeistuksista käsitteli elintarvikemarkkinalain soveltamisalaa ja toinen oli ohje toimenpidepyynnön tekemisestä. Lain soveltamista koskevaa ohjeistusta valmisteltiin jo vuoden 2021 lopulla, mutta se julkaistiin alkuvuodesta 2022. Julkaistujen ohjeistusten tavoitteena on helpottaa lain soveltamista ja asioiden saattamista valtuutetun käsiteltäväksi.

Vuonna 2021 panostettiin erityisesti uudistettuun elintarvikemarkkinalakiin liittyvään ohjeistamiseen ja kyseisenä vuonna toteutettiin myös ohjeistamistarvekysely, jonka avulla vuoden 2022 toiminnan painopiste voitiin kohdistaa eniten ohjeistusta vaativiin asiakokonaisuuksiin.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun vuoden 2022 lopulla tekemän kyselyn vastaajien mukaan vuonna 2022 annetut ohjeistukset eivät ole kovin tuttuja alan toimijoille. Niiden tunnettuus jää selvästi jälkeen aiemmin annetuista ohjeistuksista. Toisaalta ohje toimenpidepyynnön tekemisestä oli kyselyn vastaajien mukaan hyödyllisin valtuutetun toistaiseksi antamista ohjeistuksista.

Ohjeistus elintarvikemarkkinalain soveltamisalasta 12.1.2022

Elintarvikemarkkinavaltuutettu julkaisi alkuvuodesta lain soveltamista koskevan yleisluonteisen ohjeistuksen. Soveltamisalaohjeistuksessa käsitellään muun muassa sitä, millaiset sopimukset ja käytännöt kuuluvat elintarvikemarkkinalain soveltamisalaan, miten tavarantoimittajan ja ostajan liikevaihto vaikuttavat lain soveltamiseen, miten elintarvikemarkkinalakia tulee soveltaa kansainvälisissä sopimuksissa sekä missä kansainvälistä kauppaa koskevat asiat käsitellään.

Ohjeistus toimenpidepyynnön tekemisestä 6.9.2022

Elintarvikemarkkinavaltuutettu julkaisi toimenpidepyyntöohjeistuksen, jonka tavoitteena on, että valtuutetun tietoon tulisi enemmän epäiltyjä lain rikkomistapauksia. Ohjeistuksen avulla elintarvikeketjun toimijoiden on helpompi saattaa elintarvikemarkkinalain rikkomista koskeva epäilynsä valtuutetun tietoon. Tarkoituksena on myös helpottaa asioiden käsittelyä kuvaamalla asian selvittämiseen liittyvät informaatiotarpeet. Ohjeistuksessa kerrotaan, miten toimijat voivat tehdä toimenpidepyynnön valtuutetulle ja saada asiansa käsittelyyn. Siinä on eritelty kuka voi tehdä toimenpidepyynnön ja millaisessa asiassa, missä muodossa toimenpidepyyntö tehdään, ja mitä tietoja pyynnön tulisi sisältää.

Suosituksukset

Valtuutettu voi antaa hyviä kauppatapoja koskevia suosituksia esimerkiksi ajankohtaisiin aiheisiin liittyen. Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto antoi vuonna 2022 kaksi suositusta eli suositusten määrä kasvoi yhdellä edelliseen vuoteen verrattuna.

Ensimmäinen suositus käsitteli elintarvikeketjun sopimusmalleja ja toisessa pohdittiin keinoja, joilla voitaisiin parantaa elintarvikeketjun toimijoiden kannattavuutta. Julkaistujen suositusten tavoitteena on esittää toimenpiteitä, joiden avulla elintarvikeketjun kustannuskriisiä ja kannattavuustilannetta voitaisiin helpottaa. Ketjun kustannukset ovat nousseet poikkeuksellisen voimakkaasti. Tuotot eivät ole nousseet kustannuksia vastaavasti, mikä on aiheuttanut kannattavuusongelmia erityisesti alkutuotannossa. Kriisi on kuitenkin koskettanut koko elintarvikeketjua. Valtuutettu antoi siksi suositukset, joiden avulla elintarvikeketjun kustannuskriisiä ja kannattavuusongelmia voidaan helpottaa

sekä ehkäistä vastaavien kriisien toistumista tulevaisuudessa.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun vuoden 2022 kyselyn perusteella tuoreet suositukset tunnetaan vuonna 2021 annettua suositusta paremmin. Suositus toimenpiteistä elintarvikeketjun kannattavuustilanteen parantamiseksi on kyselyn vastaajien mielestä hieman muita suosituksia hyödyllisempi.

Suositus elintarvikeketjun sopimuskäytäntöjen tarkentamiseksi 11.8.2022

Kustannuskriisin yhteydessä on keskusteltu erityisen paljon tulojen jakautumisesta ketjun sisällä. Monien mielestä nykyiset sopimuskäytännöt jäykistävät hintojen siirtymistä ketjussa. Sopimuskäytännöt kuuluvat elintarvikemarkkinavaltuutetun toimialaan. Siksi oli tarkoituksenmukaista antaa suositus siitä, miten nykyisten sopimuskäytäntöjen puitteissa olisi mahdollista helpottaa kustannuskriisiä ja miten sopimusrakenteita olisi syytä kehittää, että pystyttäisiin ennaltaehkäisemään vastaavia kriisejä tulevaisuudessa.

Valtuutettu suositti, että kaikkiin ketjun pitkäkestoiisiin toimitussopimuksiin lisätään selkeä hinnantarkistusehto. Lisäksi sopimusosapuolten toivottiin pyrkivän ratkaisuhakuisiin neuvotteluihin, joissa kaikki osapuolet ovat valmiita kompromisseihin.

Suositus toimenpiteistä elintarvikeketjun kannattavuustilanteen parantamiseksi 11.8.2022

Toisessa suosituksessa esitettiin toimenpiteitä, joiden avulla maa- ja elintarviketalouden kannattavuusongelmia olisi mahdollista helpottaa. Keskeisessä roolissa suosituksessa oli ketjun toimijoiden välisen yhteistyön kehittäminen. Yhteistyö on monimuotoista aina tuottajien välisestä löyhästi organisoituneesta yhteistyöstä tuottajaorganisaatioiden kautta erilaisen informaation tehokkaampaan hyödyntämiseen ketjun kaikissa vaiheissa. Toimijoiden välisen yhteistyön lisääminen voi vahvistaa myös toimijoiden välistä luottamusta ketjussa.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu suositti myös parantamaan kysynnän muutoksiin reagoimista ketjussa. Koko ketjulla on oltava hyvä yleiskuva siitä, miten kysyntä on muuttunut ja miten sen ennakoitaan muuttuvan. Mitä nopeammin koko ketju pystyy reagoimaan kysyntämuutoksiin, sitä tehokkaammin ketju voi toimia ja sitä paremmin kysyntä ja tarjonta kohtaavat.

Ehdotukset

Elintarvikemarkkinavaltuutettu voi vaikuttaa elintarvikeketjun toimivuuden edistämiseen muun muassa tekemällä ehdotuksia. Valtuutettu seuraa elintarvikemarkkinoihin liittyvää päätöksentekoa, yhteiskunnallista keskustelua ja yhteiskunnasta nousevia ilmiöitä. Tarvittaessa valtuutettu tekee eri tahoille ehdotuksia ajankohtaisista toimialaa koskevista aiheista, joilla kiinnitetään toimijoiden huomiota elintarvikemarkkinoiden toimivuuteen ja pyritään edistämään positiivista muutosta. Ehdotusten vaikuttavuutta arvioidaan seuraamalla toteutunutta muutosta esitetyissä asioissa.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto julkaisi vuonna 2022 yhden ehdotuksen. Ehdotus oli toimiston ensimmäinen.

Ehdotus kustannusindeksien rakentamiseksi elintarvikealalle 12.10.2022

Elintarvikeketjun kustannuskriisiin liittyvässä keskustelussa ovat usein nousseet esiin kustannusindeksit, joiden avulla voitaisiin vahvistaa yhteyttä tuottajahintojen ja tuotantokustannusten välillä. Indekseillä kuvattaisiin elintarviketalouden kustannuskehitystä. Indeksejä voitaisiin hyödyntää tilanteissa, joissa kustannukset muuttuvat yllättäen ja äkillisesti niin paljon, että koko ketjun toimintaedellytykset muuttuvat. Indeksillä voi toimia esimerkiksi siten, että sille määritellään vaihteluväli, jonka ylittyminen tai alittuminen laukaisee neuvottelut hintojen tarkistamisesta hintajakson aikana.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu ehdotti, että ketjun kaikki toimijat ryhtyvät kustannusindeksien rakentamista edeltäviin toimiin. Ketjun toimijoiden toivotaan luovuttavan indeksien rakentamisessa tarvittavaa tietoa ja sopivat yhdessä, miten indeksejä käytetään ja sitoutuvat sovittuihin käytäntöihin.

2.5 Tapahtumat

Elintarvikemarkkinavaltuutettu osallistui Mikkelissä 30.6.-2.7.2022 järjestettyyn Farmari 2022 -näyttelyyn näytteilleasettajana. Farmari -näyttely on joka toinen vuosi järjestettävä suuri maatalousalan messutapahtuma. Farmari 2022 -näyttelyssä oli näytteilleasettajana maatalouselinkeinon läheisesti liittyviä toimijoita, kuten kone- ja laitevalmistajia, maatalouskauppoja, palveluntuottajia sekä hallintoa.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu oli mukana maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan yhteisellä osastolla. Osasto oli sijoitettu messualueella keskeisellä paikalla olleeseen halliin, missä valtaosa messuvieraista kävi tutustumassa osastoihin.

Messuilla elintarvikemarkkinavaltuutettu esitteli toimintaansa keskustelemalla aktiivisesti messuvieraiden kanssa sekä jakamalla esitteitä ja yhteystietoja, sekä ohjaamalla messuvieraita elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston verkkosivuille ja sosiaalisen median kanaviin. Valtuutetun toiminta kiinnosti ihmisiä ja messuvieraiden kanssa keskusteltiin paljon valtuutetun toimintaan liittyvistä asioista. Siten messuille osallistuminen tuki valtuutetun tunnettuuden lisäämistä merkittävästi.

Farmari 2022 -näyttely. Kuvassa Tapani Yrjölä (vas.) ja Lotta Latvala.

3 Toiminnallinen tuloksellisuus ja tehokkuus sekä henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen

3.1 Henkisten voimavarojen hallinta

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston lähes koko tähänastista toimintaa on varjostanut koronapandemia ja sen aiheuttamat haasteet työt tekemiselle. Korona on ollut mukana toimiston arjessa alun muutamia kuukausia pois lukien käytännössä katsoen alusta alkaen. Työn tekemisen tapoja ja toimintoja on tullut kehittää vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen. Toimiston henkilöstö on ollut merkittävien uusien haasteiden edessä, kun uudenlaisen työn tekemisen lisäksi myös valtuutetun toiminnan käynnistäminen on itsessään ollut useimmille uusi kokemus.

Toimiston henkilöstö on sopeutunut tilanteeseen verrattain hyvin. Etätöiden tekeminen on onnistunut saadun palautteen ja työtulosten perusteella yleisesti ottaen melko hyvin. Toimintansa alkuvaiheessa olevan viranomaistahon työtehtävät ovat kuitenkin edellyttäneet monia muita vastaavia toimijoita enemmän lähityötä, mikä on toimiston pieni koko huomioon ottaen pystytty toteuttamaan terveysturvallisesti. Toimistopäivät ovat sujuvoittaneet toimintaa ja helpottaneet erityisesti haastavien substanssiasioiden, mutta myös erilaisten hallinnollisten tehtävien hoitamista.

Etätöiden mahdollinen kuormittavuus ja haastavuus sen arvioinnissa on tiedostettu johtamisessa. Tilannetta on pyritty helpottamaan mahdollistamalla turvallinen siirtyminen lähitoihin ja etsimällä kaikille sopivia työskentelytapoja. Etätöiden yhteydessä luodusta viikoittaisista etäyhteyksin toteutettuja palavereja koskevasta käytännöstä on hiljalleen, mutta määrätietoisesti, siirrytty kohti lähitapaamisia. Yhteisöllisyyttä korostaviin viikkopalavereihin on osallistunut koko henkilöstö. Niissä on käsitelty valtuutetun neuvonta- ja valvontatyöhön liittyviä substanssiasioita sekä toimiston hallinnollisia asioita.

Toimintavuonna 2022 toteutettiin yhteinen virkistäytymispäivä Lohjansaaressa kesäkuussa 2022. Toimiston omien pikkujoulujen sijaan osallistuttiin Ruokaviraston pikkujouluihin Viikissä. Yhteiset tapaamiset osoittivat vahvasti, miten tärkeää erityisesti pienen ja tiiviin työyhteisön yhdessäolo on työssä jaksamisen ja työhyvinvoinnin kannalta.

Määräaikaisten virkasuhteiden jatkuvuuden epävarmuus ja vähäiset mahdollisuudet määräaikaisten vakinaistamiseen ovat aiheuttaneet toimiston henkilökunnassa poikkeuksellisen paljon vaihtuvuutta. Vaihtuvuus ja henkilöstövajaukset ovat kuormittaneet pienen toimiston henkilöstöä valitettavan paljon. Toimiston toimintakyvyn kannalta määräaikaiset virkasuhteet ovat epätoivottava tapa huolehtia lakisääteisistä tehtävistä.

3.2 Työhyvinvointi ja kehittäminen

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistossa työskenteli vuonna 2022 valtuutetun lisäksi lakimies, erityisasiantuntija, viestintäasiantuntija, asiantuntijoita, johdon assistentti sekä korkeakouluharjoittelijoita (yhteensä 7,48 htv). Henkilöstön kouluttautumiseen ja koulutukseen on panostettu toimintavuoden aikana mahdollisuuksien mukaan. Henkilöstöllä on ollut mahdollisuus osallistua oman osaamisensa kannalta keskeisiin koulutustilaisuuksiin. Viestintäasiantuntija on osallistunut muun muassa ProComin mentorointiohjelmaan. Lisäksi henkilöstö on voinut osallistua Ruokaviraston ja muiden sidosryhmien järjestämiin koulutuksiin.

Toimisto on tarjonnut henkilöstölleen Epassi Flex ja Epassi Lounas edut sekä mahdollisuuden käyttää tunti viikossa työaika liikuntaan. Marraskuussa 2022 aloitetun työpaikkaselvityksen tuloksia käsitellään yhteistyössä työterveyshuolto Mehiläisen kanssa.

3.3 Toiminnan kustannukset ja määrärahojen käyttö

Toiminnan kustannukset vuonna 2022 olivat yhteensä 614.807 euroa. Tilikauden menot pieneivät 28.785 euroa edellisvuoteen verrattuna. Suurin osa toimiston kuluista kohdistui henkilöstömenoihin.

Ydintoiminto	Toteuma 2021			Tavoite 2022			Toteuma 2022		
	Kustannukset 1 000€	Tuotot 1000€	HTV	Kustannukset 1 000€	Tuotot 1000€	HTV	Kustannukset 1 000€	Tuotot 1000€	HTV
ETMV	644	-	8	724	-	8	619	4	7

Taulukko 1. Elintarvikemarkkinavaltuutetun kustannukset, tuotot ja henkilötyöpanos

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston henkilöstömenot vuonna 2022 olivat 527.445 euroa. Toimiston työpanoksen laskennallinen määrä vuonna 2022 oli yhteensä 7,36 henkilötyövuotta (htv), johon sisältyi 6,19 htv:n työpanos elintarvikemarkkinavaltuutetusta, asiantuntijoista ja johdon assistentista sekä lisäksi 1,17 htv:n työpanos korkeakouluharjoittelijoista. Toimiston toiminnan kannalta välttämättömien tehtävien hoitamista on väliaikaisesti paikattu määräaikaisilla nimityksillä. Henkilöstömenojen tavoitteen alittuminen on johtunut henkilöstön vaihtuvuudesta ja siitä aiheutuneesta henkilöstövajeesta.

4 Tuotokset ja laadunhallinta

4.1 Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistossa vireille tulleet ja käsitellyt asiat vuosina 2020–2022

Alla olevassa taulukossa esitetään vireille tulleiden ja käsiteltyjen asioiden lukumäärät vuosien 2020–2022 aikana.

TOIMENPIDE	2020	2021	2022
Neuvonta, ohjaus ja lausunnot, joista	10	47	50
Lausunnot	2	0	4
Neuvonta-asiat	8	40	39
Ohjeistukset	0	4	2
Suosituksset	0	1	2
Ehdotukset	0	0	1
Kyselyt, haastattelut ja muut taustaselvitykset	0	2	2
Valvonta-asiat, joista			
Vireille	0	0	1
Päätökset	0	0	0
EU-asiat, joista			
Viranomaisyhteistyö	0	1	5
Raportointi	0	0	1

Taulukko 2. Toimenpiteet 2020–2022

Neuvonta-asiat

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston saamien elintarvikemarkkinalakiin liittyvien yhteydenottojen ja neuvontapyyntöjen määrä pysyi vuonna 2022 suunnilleen samana kuin vuonna 2021. Vuoden 2020 aikana toimijoiden yhteydenottojen määrä ja neuvonnan tarve oli sen sijaan vähäinen.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston vuotta 2022 koskevassa toimintasuunnitelmassa on todettu, että yleinen neuvonta ja ohjeistusten antaminen elintarvikemarkkinalain soveltamisesta ovat elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston painopistealueita vuonna 2022. Vuoden 2021 toiminnassa panostettiin erityisesti uudistuvaan sääntelyyn liittyvään tiedottamiseen ja neuvontaan, sillä uudistettu elintarvikemarkkinalaki astui voimaan 1.11.2021. Lakimuutoksen siirtymäaika päättyi 1.5.2022 ja siirtymäajan päättymisen vuoksi neuvonta oli keskeisessä roolissa myös vuonna 2022.

Vuonna 2022 valtuutetulle tuli eniten yhteydenottoja muista kuin elintarvikemarkkinalakiin suoranaisesti liittyvistä aiheista (kuvio 1). Ryhmään ”Muut” sisältyy esimerkiksi elintarvikemarkkinavaltuutetun toimivaltaan kuulumattomat asiat (esimerkiksi kilpailuasiat) sekä kustannuskriisiin liittyvät yhteydenotot. Yhteydenotoista yli puolet liittyi kustannuskriisiin. Yhteydenotot koskivat erityisesti hinnankorotuksia ja hinnanmuutoksia.

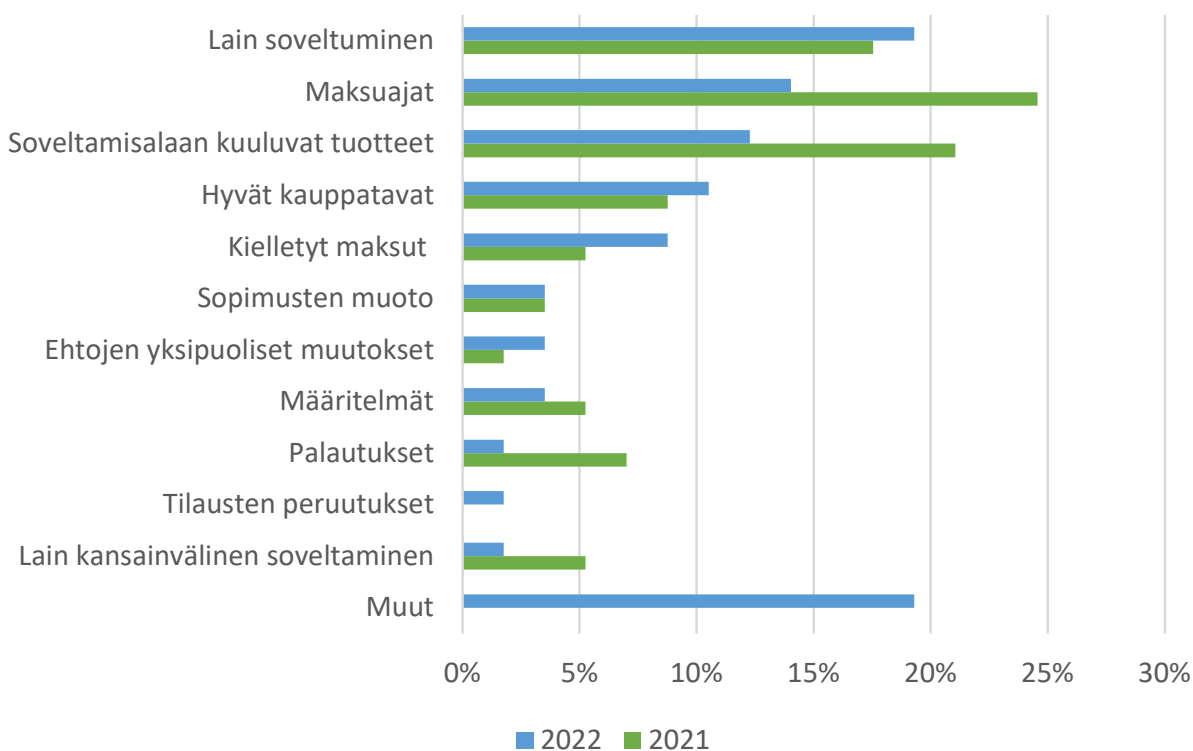
Vuonna 2021 noin neljäsosa valtuutetulle tulleista yhteydenotoista koski elintarvikemarkkinalain maksuaikasääntelyä (elintarvikemarkkinalain 2 a §). Erityisesti maksujen jaksottaminen useampaan erään toistui alan toimijoiden kysymyksissä. Maksuaikojen jälkeen eniten lain kieltoihin liittyviä kysymyksiä tuli tuotteiden palautuksista (lain 2 f §) ja kielletyistä maksuista (lain 2 d §). Merkittävä osa valtuutetulle vuonna 2021 esitetyistä kysymyksistä koski lisäksi lain soveltamisalaa. Yli viidesosa valtuutetun toimiston saamista kysymyksistä koski lain soveltamisalaa kuuluvia tuotteita. Myös vuonna 2022 lain kieltoihin liittyviä kysymyksiä tuli vuoden 2021 tapaan eniten maksuajoista. Maksuaikojen osalta useita kysymyksiä esitettiin muun muassa mahdollisuudesta pidentää maksuaikoja tavarantoimittajan aloitteesta. Maksuaikoihin liittyviä kysymyksiä esitettiin kuitenkin melkein puolet vähemmän kuin vuonna 2021. ETMV

julkaisi vuonna loppuvuodesta 2021 ohjeistuksen maksuajoista, ja tämä saattaa ainakin osin selittää maksuaikoja koskevien yhteydenottojen vähentyntä määrää. Ohjeistuksella pyrittiin vastaamaan maksuaikoja koskeviin yleisimpiin kysymyksiin sekä antamaan toimijoille ohjeita säännöksen tulkintaan.

Vuonna 2022 lain kieltoihin liittyen maksuaikojen jälkeen eniten yhteydenottoja esitettiin kielletyistä maksuista. Kiellettyjen maksujen osalta kysymyksiä herätti esimerkiksi markkinointimaksut.

Vuoden 2021 tapaan runsaasti kysymyksiä herätti lain soveltuminen tiettyihin tilanteisiin ja esimerkiksi lain soveltamisalaan kuuluvat tuotteet. Lain soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden osalta kysymysten määrä väheni lähes puolella vuoteen 2021 verrattuna. ETMV julkaisi loppuvuodesta 2021 ohjeistuksen lain soveltamisalaan kuuluvista tuotteista ja juomista. Ohjeistuksen avulla alan toimijoille pyrittiin antamaan työkaluja sen selvittämiseen, kuuluuko jokin tuote lain soveltamisalaan vai ei. Tämä saattaa ainakin osin selittää yhteydenottojen vähentyntä määrää.

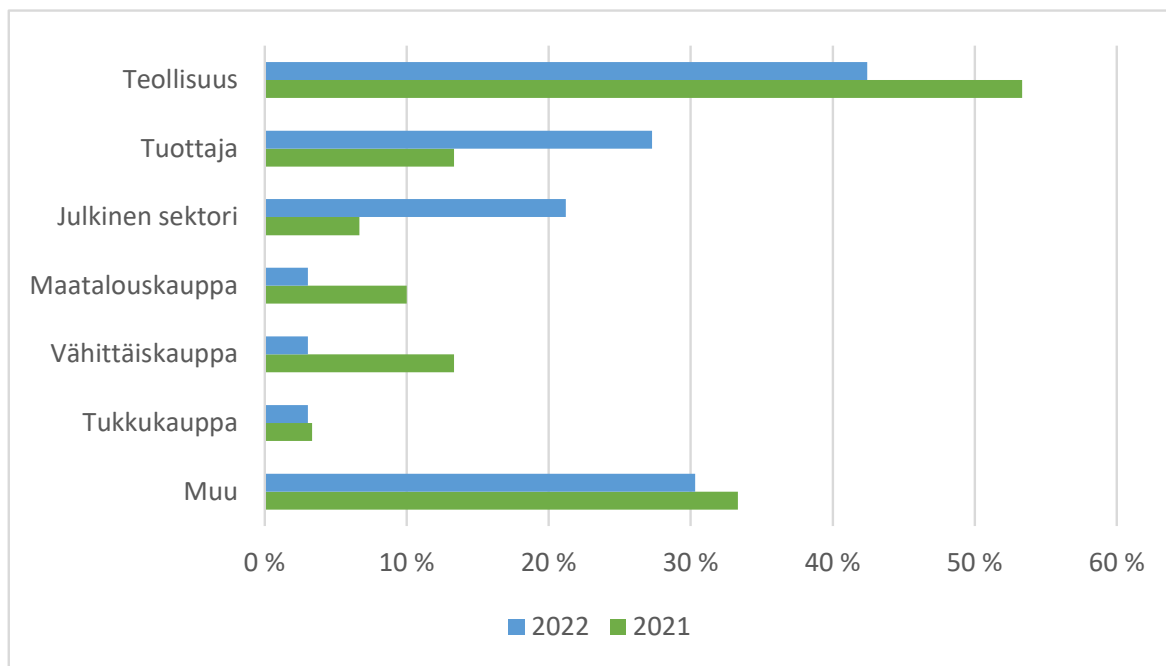
Elintarvikemarkkinalain muutoksen johdosta lakia sovelletaan nykyisin myös esimerkiksi julkisen sektorin toimijoihin. Elintarvikemarkkinavaltuutetun saamat julkisiin hankintoihin liittyvät kysymykset koskivat vuonna 2022 esimerkiksi viranomaisen määritelmää sekä tilausten peruuttamista ja yksipuolista muuttamista. Viranomaisen määritelmän osalta epäselvyyttä on aiheuttanut esimerkiksi se, katsotaanko elintarvikehankintoja tekevät in-house-yhtiöt lain tarkoittamiksi viranomaisiksi.

Kuvio 1. Elintarvikemarkkinavaltuutetun saamien yhteydenottojen ja neuvontapyyntöjen aiheet

Eniten yhteydenottoja elintarvikemarkkinavaltuutettu sai vuonna 2022 teollisuuden toimijoilta, yli 40 prosenttia tulleista yhteydenotoista (kuvio 2). Vähiten yhteydenottoja tuli maatalous-, vähittäis- ja tukkukaupan edustajilta. Vuoteen 2021 verrattuna suurin muutos tapahtui tuottajien ja julkisen sektorin yhteydenottomäärissä: molemmat tahot ottivat yhteyttä elintarvikemarkkinavaltuutettuun vuonna 2022 puolet vähemmän kuin edeltävänä vuonna.

Eniten yhteydenottoja elintarvikemarkkinavaltuutettu sai vuonna 2022 teollisuuden toimijoilta, yli 40 prosenttia tulleista yhteydenotoista (kuvio 2). Vähiten yhteydenottoja tuli maatalous-, vähittäis- ja tukkukaupan edustajilta. Vuoteen 2021 verrattuna suurin muutos tapahtui tuottajien ja julkisen sektorin yhteydenottomäärissä: molemmat tahot ottivat yhteyttä elintarvikemarkkinavaltuutettuun vuonna 2022 puolet vähemmän kuin edeltävänä vuonna.

Kuvio 2. Elintarvikemarkkinavaltuutetun saamien yhteydenottojen taustatahojen luokittelu

Lausunnot

ETMV pyrkii antamiensa lausuntojen kautta esimerkiksi lainsäädäntöhankeissa vaikuttamaan tulevan lainsäädännön sisältöön tuomalla esiin omia näkemyksiään ja kokemuksiaan lainsäädännön toimivuudesta ja mahdollisista muutostarpeista.

Maa- ja metsätalousministeriö esitti loppuvuonna 2022 elintarvikemarkkinalakiin useita muutoksia, joiden on tarkoitus tulla voimaan keväällä 2023. ETMV osallistui lainvalmisteluun antamalla lausuntoja ja osallistumalla valiokuntakuulemiseen. Lisäksi ministeriö valmisteli valtioneuvoston asetusta elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistosta, josta valtuutettu antoi myös lausunnon. Vaihtelut vuosittaisissa lausuntomäärissä liittyvät siten vuonna 2020 ja 2022 vireillä olleisiin elintarvikemarkkinalain muutoksiin.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu on syksystä 2021 alkaen toiminut pysyvä jäsenenä oikeusministeriön alkuvuodesta 2021 asettamassa maksuaikatyöryhmässä, jonka mietintöön liittyen vuonna 2022 annettiin lausunto.

Vuonna 2022 annetut lausunnot

- Lausunto oikeusministeriön maksuaikatyöryhmän mietinnöstä 8.6.2022
- Lausunto maa- ja metsätalousministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi elintarvikemarkkinalain muuttamisesta 12.10.2022
- Lausunto maa- ja metsätalousvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi elintarvikemarkkinalain muuttamisesta 8.12.2022
- Lausunto maa- ja metsätalousministeriölle luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistosta 22.12.2022

Valvonta-asiat

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistossa tuli vuonna 2022 vireille yksi valvonta-asia toimenpidepyyntönä. Toimenpidepyynnössä erään sopimussuhteen käytäntöjen on esitetty olevan elintarvikemarkkinalain 4 §:n vastaisia eli kyseessä olisi kohtuuton sopimusehto tai käytäntö. Mainitun pykälän säännöksissä ei ole kyse kauppatapadirektiivin soveltamisalaan kuuluvista vaatimuksista (hyvän kauppatavan vastaisista kielloista), vaan ne ovat sisältyneet elintarvikemarkkinalakiin jo vuodesta 2019 lähtien. Asia oli edelleen vireillä vuoden 2022 päättyessä.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston vuotta 2022 koskevassa toimintasuunnitelmassa on todettu, että valvontatoiminnan tehostamiseksi valtuutetun toimisto selvittää vuoden 2022 aikana anonyymien käsittelykanavan käyttöönottoa. Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto on vuoden 2022 aikana esimerkiksi kartoittanut muilla viranomaisilla käytössä olevia välineitä ja käynyt keskusteluita esimerkiksi Kilpailu- ja Kuluttajaviraston (KKV) sekä Ruokaviraston kanssa. Saatujen tietojen perusteella muista UTP-valvontaviranomaisista esimerkiksi Saksan, Ruotsin ja Itävallan valvontaviranomaisilla on, tai on tulossa käyttöön ilmiäntökanava.

Eri tahojen kanssa käytyjen keskustelujen ja saadun palautteen perusteella kynnys toimenpidepyyntöjen tekemiseen viranomaiselle on edelleen suuri. Elintarvikemarkkinavaltuutetulle tehtyjen toimenpidepyyntöjen vähäisyyttä voidaan selittää ainakin osin markkinoiden pienuudella. Markkinoilla, joilla useimmat toimijat tuntevat toisensa hyvin, kynnys saattaa asia viranomaisen tutkittavaksi on korostuneen suuri. Tämä on käynyt ilmi valtuutetun toiminnassa ja alan toimijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa. Moni yrittäjä saattaa perustellusti pelätä liikesuhteen vaarantuvan tai yhteydenotosta seuraavan erilaisia kustotoimenpiteitä ostajan taholta, kuten esimerkiksi valtuutetun vuoden 2022 lopulla tekemä kysely on osoittanut. Valtuutettu on omalla toiminnallaan pyrkinyt kehittämään alan toimintakulttuuria avoimempaan ja reilumpaan suuntaan. Toimintatapojen muuttuminen parempaan suuntaan vie kuitenkin aikaa.

Toimenpidepyyntöjen tekemisen helpottamiseksi elintarvikemarkkinavaltuutettu julkaisi syksyllä 2022 ohjeistuksen, jonka tavoitteena on, että valtuutetun tietoon tulisi enemmän epäiltyjä lain rikkomistapauksia.

EU-asiat

ETMV:n keskeisimmät kansainväliset sidosryhmät ovat Euroopan komissio ja EU:n jäsenvaltioiden valvontaviranomaiset. Komission koordinoima jäsenvaltioiden valvontaviranomaisten verkosto mahdollistaa monipuolisen yhteistyön jäsenvaltioiden ja komission välillä. EU:n UTP-viranomaiset ja komissio esimerkiksi jakavat keskenään kokemuksia lainsäädännön soveltamisesta tiedustelujen (request for information, RFI) kautta.

ETMV sai vuonna 2022 verkostosta muilta viranomaisilta kolme tiedustelua ja teki itse yhden tiedustelun. Kyselyt kohdistuivat muun muassa ETMV:n soveltamiskäytäntöön tietyissä asioissa sekä valvontaviranomaisten toimivaltaan. Tiedustelujen tavoitteena on edistää yhdenmukaista soveltamiskäytäntöä. Kansalliset viranomaiset voivat lisäksi pyytää komissiolta tulkinta-apua direktiivin säännöksiin. ETMV on sekä vuonna 2021 että 2022 tehnyt komissiolle yhden tällaisen pyynnön.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toteuttamat kyselyt, haastattelut ja muut taustaselvitykset

Elintarvikemarkkinavaltuutettu tekee monenlaisia taustaselvityksiä. Näiden tarkoituksena on pysyä ajan tasalla siitä, mitä ja minkälaisia muutoksia elintarvikemarkkinoilla ja elintarvikeketjun toimintaympäristössä tapahtuu. Taustaselvitykset voivat olla alan toimijoille suunnattuja kyselyjä tai haastatteluja. Kyselyt ja haastattelut voidaan kohdistaa erilaiselle joukolle toimijoita. Joissain tapauksissa on perusteltua hankkia tietoa hyvin laajasti kaikilta elintarvikeketjun toimijoilta. Toisissa tapauksissa taas kohderyhmä voi olla hyvin tiukasti rajattu joukko toimijoita, esimerkiksi tietyille ostajalle tiettyjä tuotteita toimittavat tavarantoimittajat.

Myös erilaisia elintarvikemarkkinoita ja elintarvikeketjun toimintaympäristöä kuvaavia aineistoja, kuten tilastoja ja tutkimusraportteja seurataan aktiivisesti. Niiden perusteella tehdään johtopäätöksiä markkinoilla ja toimintaympäristössä jo tapahtuneista sekä ennakoitavissa olevista muutoksista.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu toteutti vuonna 2022 elintarvikeketjun toimijoiden parissa kyselyn, jonka avulla selvitettiin valtuutetun ja elintarvikemarkkinoita sääntelevien säännösten tunnettuutta sekä valtuutetun tiettyjen tuotosten tunnettuutta. Lisäksi kyselyssä selvitettiin epäreilujen kauppatapojen yleisyyttä elintarvikemarkkinoilla sekä elintarvikemarkkinalain vaikutuksia elintarvikeketjun toimintaa. Kysely on tarkoitus toistaa vuosittain. Toistettavien kyselyjen avulla seurataan, miten valtuutetun tunnettuus sekä toimijoiden näkemykset elintarvikemarkkinalaista ja sen vaikutuksista markkinoiden toimintaan muuttuvat ajan mittaan. Näin saadaan tietoa lain vaikuttavuudesta ja toimivuudesta. Tämä tieto on olennaista valtuutetun toiminnan kehittämisen näkökulmasta.

4.2 Viestintä

Vuonna 2022 ETMV antoi useita ohjeistuksia, suosituksia ja ehdotuksia. Nämä on julkaistu toimiston verkkosivuilla www.elintarvikemarkkinat.fi ja niistä on lähetetty tiedotteita. Tiedottamisessa on hyödynnetty tiedotejakelupalvelu ePressiä, joka otettiin käyttöön vuonna 2022. Ohjeistukset, suositukset ja ehdotukset ja niitä koskevat tiedotteet on julkaistu suomen ja ruotsin kielellä. Toimiston viestintä on vuonna 2022 painottunut erityisesti uudistuneeseen elintarvikemarkkinalakiin ja elintarvikeketjun kustannuskriisiin.

ETMV julkaisi viisi uutiskirjettä vuonna 2022. Uutiskirjeen konseptia kehitettiin. Uutiskirjeissä on käsitelty sekä elintarvikemarkkinoiden että toimiston ajankohtaisia asioita.

ETMV on hyödyntänyt aktiivisesti sosiaalista mediaa muun muassa pyrkiessään lisäämään tunnettavuuttaan. Sosiaalisessa mediassa ETMV on jakanut muun muassa tietoa elintarvikemarkkinalain muutoksista ja muista elintarvikemarkkinoihin liittyvistä keskeisistä asioista, sekä kertonut valtuutetun toiminnasta. Lisäksi sosiaalisen median avulla on kasvatettu rekrytointi-ilmoitusten ja toteutettujen kyselyiden näkyvyyttä. Sosiaalisen median kanavista ETMV on käyttänyt ensisijaisesti Twitteriä ja LinkedIniä. Valtuutetun sosiaalisen median seuraajamäärät ovat nousseet vuoden aikana tasaisesti.

Viestinnässä otettiin käyttöön Siteimprove-työkalu, jolla saadaan analytiikan keräämää dataa valtuutetun verkkosivuilta. Työkalu muun muassa löytää verkkosivuilta toimimattomat linkit ja antaa palautetta verkkosivujen saavutettavuudesta. Tietoja voidaan hyödyntää verkkosivujen kehittämisessä.

4.3 Esiintymiset, tapaamiset ja vierailut

Esiintymisiä

- Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen maaseutuyksikön ja kuntien yhteistoiminta-alueiden yhteinen CAP-27 seminaari
- Hedelmän- ja Marjanviljelijäin liiton talviluentopäivät
- Elintarvikesektorin sopimussuhteet selvityksen julkaisuutilaisuus
- ETL:n webinaari
- MMM pk-seudun kuntien ja ruokapalveluiden elintarvikehankinnat – ryhmän tapaaminen
- MTK:n jäsenilta
- VYR ry:n viljelijäwebinaari 2022
- Kauppalehden markkinaraati
- Agrihubin ohjausryhmä
- Lihakeskusliitto, kevätiliittokokous
- Perunatutkimuksen kevätpäivät
- Panimoliitto, Elintarvikemarkkinalain muutoksen vaikutuksista juomateollisuuden sopimuksiin
- Luke, Miltä näyttävät Suomen maa- ja elintarviketalouden markkinat?
- Tampereen Elintarviketeollisuuden messut ja osallistuminen paneeliin ”kustannukset & saatavuus”
- Suomen Teurastamoyrittäjät ry:n kokous
- Helsingin seudun kauppakamari, Koulutustilaisuus maksuajoista
- Ateria-tapahtuma
- Luomuviljaketjun seminaari

ELY-keskusvierailut

- Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus
- Satakunnan ELY-keskus

Keskeiset sidosryhmätapaamiset

- MTK:n lihavaliokunnan kesäkokous
- Tutustuminen Skördefest Åland -sadonkorjuumarkkinoihin
- Panimoliiton 120-v. tilaisuus
- ETMV:n vierailu Keski-Pohjanmaalla ja tutustuminen peruna-alaan
- Vierailu Leipuriliittoon

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto tutustui MTK Keski-Pohjanmaan vieraana maatalous- ja elintarvikealan toimijoihin Keski-Pohjanmaalla. Vierailun kohteet liittyivät peruna-alaan, maidontuotantoon ja naudanlihantuotantoon, eli tuotantosuuntiin, jotka ovat Keski-Pohjanmaalla erityisen tärkeitä.

Yritysvierailujen lisäksi oli järjestetty tapaamisia paikallisten peruna-alan toimijoiden sekä MTK:n luottamushenkilöiden kanssa. Tilaisuuden ohjelma oli suunniteltu yhtäältä tarjoamaan elintarvikemarkkinavaltuutetulle uusia näkökulmia elintarvikeketjun toiminnasta ja toisaalta lisäämään valtuutetun tunnettuutta elintarvikealan toimijoiden keskuudessa Keski-Pohjanmaalla.

Keskeiset kuulemiset

- MMV eduskunta, kuuleminen kannattavuuskriisistä
- MAKA-ryhmän kuulemistilaisuus eduskunnassa
- MMV Eduskunta, kuuleminen lakimuutokseen liittyen

Yritysvierailuja

- Linkosuo
- Snellman
- Koff
- Kokkikartano
- HK Scan
- Laitilan virvoitusjuomatehdas
- Apetit
- Hartwall
- Hankkija
- Jaakkolan tukku
- Lagerblad Foods

Elintarvikemarkkinavaltuutettu on vuoden 2022 aikana tutustunut intensiivisesti päivittäistavarakaupan toimijoihin. Tämä on ollut mahdollista koronatilanteen helpotuttua. Perehtyminen on aloitettu vähittäiskaupan toimijoista. Toimintavuoden aikana elintarvikemarkkinavaltuutettu on päässyt vierailemaan suurimassa osassa S-ryhmän alueellisista osuuskaupoista. Hyvässä yhteistyössä S-ryhmän kanssa toteutettujen vierailuiden kautta valtuutettu on voinut kasvattaa ymmärrystään päivittäistavarakaupan toiminnasta ja erityispiirteistä maan eri osissa sekä erityisesti alueellisista eroista ja hankinnoista. Tutustumista jatketaan vuonna 2023, jonka aikana sitä laajennetaan myös muihin kaupparyhmiin ja kaupan toimintoihin.

Kansainväliset tapaamiset ja tilaisuudet

- Meet and greet between Finnish and Swedish UTP-authority
- Ruotsin konkurrensverketin järjestämä pohjoismaiden valvontaviranomaisten tapaaminen Tukholmassa
- UTP Enforcement Authority Ireland, Breakfast Seminar: Ensuring Fair Trading in the Agri-Food Supply Chain
- Euroopan komissio, The Expert Group for Agricultural Markets 1.tapaaminen
- Symposium Feines Essen und Trinken messut
- Euroopan komission EU-tapaaminen Brysselissä 2.tapaaminen
- Bryssel, vierailu EU talous- ja sosiaalikomiteassa sekä BEUC:ssa (The European Consumer Organisation)
- Bryssel, vierailu Suomen EU edustustoon sekä tapaamisia DG Agrissa ja Euroopan parlamentissa
- Euroopan komissio, The Expert Group for Agricultural Markets, 3.tapaaminen
- Livmedelsverket Nordisk juristkonferens Uppsala Sverige
- Konkurrensverket, Ett år med LOH – insikter och utmaningar webinarium

Tutkimus- ja oppilaitosyhteistyö mm.

- Vaasan Yliopisto
- Aalto yliopisto

Osuuskauppavierailut

- HOK-Elanto
- VB Oslo
- TOK, Turku
- Tutustuminen Maarianhaminan ja sen ympäristön päivittäistavarakaupan sekä elintarviketeollisuuden toimijoihin yhdessä SOK:n ja Varuboden Oslan kanssa
- Vierailu SOK Osuuskauppa Hämeenmaa, Lahti
- Satakunnan Osuuskauppa, Pori
- Osuuskauppa Keula, Rauma
- Pirkanmaan Osuuskauppa, Tampere
- Suur-Seudun Osuuskauppa, Lohja
- Suur-Savon Osuuskauppa, Mikkeli
- Kymen Seudun Osuuskauppa, Kouvola
- Osuuskauppa PeeÄssä, Kuopio
- Pohjois-Karjalan Osuuskauppa, Joensuu
- Koillismaan Osuuskauppa, Kuusamo

4.4 Asiantuntijajäsenyydet

Maatilayritysten osaamisverkosto AgriHubi,
Älymaatalouden teemaryhmä

Oikeusministeriön asettama maksuaikatyöryhmä

Helsingissä 28.2.2023

Olli Wikberg
Elintarvikemarkkinavaltuutettu

Elintarvikemarkkinavaltuutettu
Livsmedelsmarknadsombudsmannen
The Food Market Ombudsman

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto / PL 200 / 00027 RUOKAVIRASTO

Livsmedelsmarknadsombudsmannens byrå / PB 200 / 00027 LIVSMEDELSVERKET

The Office of the Food Market Ombudsman / P.O. Box 200 / FI-00027 FINNISH FOOD AUTHORITY, FINLAND

+358 29 520 55 33 / etmv@etmv.fi

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto - The Office of the Food Market Ombudsman

@ETMV_toimisto